

Людмила Іванівна РОМАНОВСЬКА,
доктор педагогічних наук,
кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи, психології
та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
E-mail: liromanovska12@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7547-4575

Катерина Сергіївна ОЛІЙНИК,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки,
Хмельницький національний університет
E-mail: katerina.oleynik@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0327-1474

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ: МОДЕЛІ, КОНЦЕПЦІЇ ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕГРАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

***Анотація.** Вступ.* У статті розглядаються теоретичні основи інклюзивної соціалізації як складової сучасного соціального розвитку, акцентуючи увагу на моделях, концепціях і сучасних підходах до інтеграції людей з особливими потребами. Інклюзивна соціалізація розглядається як процес, що забезпечує рівноправну участь усіх членів суспільства в соціальному, освітньому, професійному та культурному житті. Актуальність теми підкреслюється в умовах глобалізації та зростання потреб у створенні інклюзивного середовища, яке враховує інтереси та потреби різних груп населення. Інтеграція людей з особливими потребами є не лише етичним обов'язком, а й необхідною умовою для формування гармонійного і справедливого суспільства.

Мета роботи полягає у дослідженні теоретичних засад інклюзивної соціалізації через аналіз основних моделей, концепцій та сучасних підходів, що забезпечують ефективну інтеграцію людей з особливими потребами. Зокрема, увага приділена аналізу медичної, соціальної, екологічної, інтегративної та інклюзивної моделей, а також концепцій, які акцентують увагу на рівності, доступності та толерантності.

Наукова новизна роботи полягає у систематизації існуючих моделей і концепцій інклюзивної соціалізації, визначенні їхнього впливу на формування доступного середовища, а також у розробці рекомендацій щодо впровадження інноваційних підходів, таких як універсальний дизайн, цифрові технології та партнерська взаємодія між державою, громадськими організаціями та бізнесом.

Висновки. У висновках зазначено, що інклюзивна соціалізація є ключовим фактором у побудові толерантного суспільства, заснованого на принципах рівності та справедливості. Сучасні підходи, зокрема універсальний дизайн, персоналізоване наставництво, цифровізація та просвітницькі ініціативи, значно підвищують ефективність процесів інтеграції. Проте подальші дослідження мають бути зосереджені на розробці нових моделей, вивченні міжнародного досвіду та впливу інклюзії на соціальний розвиток. Це дозволить створити ефективні механізми, які забезпечать рівноправну участь усіх громадян у житті суспільства.

Ключові слова: інклюзивна соціалізація, моделі соціалізації, концепції інклюзії, інтеграція, доступне середовище.

Lyudmyla Ivanivna ROMANOVSKA,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Candidate of Psychological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Social Work, Psychology
and Sociocultural Activity named after T. Sosnovska,
Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education "Kamianets-Podilskyi State Institute"
E-mail: liromanovska12@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7547-4575

Kateryna Serhiivna OLEYNIK,
Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Social Work and Pedagogy,
Khmelnitskyi National University
E-mail: katerina.oleynik@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0327-1474

THEORETICAL FOUNDATIONS OF INCLUSIVE SOCIALIZATION: MODELS, CONCEPTS AND MODERN APPROACHES TO THE INTEGRATION OF PEOPLE WITH SPECIAL NEEDS

Abstract. Introduction. *The article examines the theoretical of inclusive socialization as a component of modern social development, focusing on models, concepts and modern approaches to the integration of people with special needs. Inclusive socialization is considered as a process that ensures equal participation of all members of society in social, educational, professional and cultural life. The relevance of the topic is emphasized in the context of globalization and the growing need to create an inclusive environment that takes into account the interests and needs of different population groups. The integration of people with special needs is not only an ethical obligation, but also a necessary condition for the formation of a harmonious and just society.*

The purpose of the work is to study the theoretical foundations of inclusive socialization through the analysis of the main models, concepts and modern approaches that ensure the effective integration of people with special needs. In particular, attention is paid to the analysis of medical, social, environmental, integrative and inclusive models, as well as concepts that focus on equality, accessibility and tolerance.

The scientific novelty of the work lies in the systematization of existing models and concepts of inclusive socialization, determining their impact on the formation of an accessible environment, as well as in the development of recommendations for the implementation of innovative approaches, such as universal design, digital technologies and partnership between the state, public organizations and business.

Conclusions. *The conclusions indicate that inclusive socialization is a key factor in building a tolerant society based on the principles of equality and justice. Modern approaches, in particular universal design, personalized mentoring, digitalization and educational initiatives, significantly increase the effectiveness of integration processes. However, further research should focus on developing new models, studying international experience and the impact of inclusion on social development. This will allow creating effective mechanisms that will ensure equal participation of all citizens in the life of society.*

Key words: *inclusive socialization, socialization models, inclusion concepts, integration, accessible environment.*

Вступ. Актуальність проблеми. Інклюзивна соціалізація є ключовою складовою сучасної соціальної політики, що відображає прагнення суспільства забезпечити рівні можливості для всіх його членів, незалежно від їхніх фізичних, психічних чи соціальних особливостей. Інтеграція людей з особливими потребами у соціальне, культурне та професійне середовище виступає не лише етичним та правовим зобов'язанням, але й необхідною умовою формування гармонійного та сталого суспільства.

Зростання кількості людей з особливими потребами, спричинене як природними демографічними процесами, так і підвищенням якості діагностики, вимагає ефективних механізмів їхньої підтримки. Водночас соціальна ізоляція цієї групи населення залишається однією з найбільших перешкод на шляху до їхньої повної інтеграції. Інклюзивна соціалізація дає можливість не лише зменшити рівень соціальної нерівності, а й розкрити потенціал цих людей у різних сферах суспільного життя [1, с. 172].

Важливість проблеми також обумовлена необхідністю модернізації соціальних та освітніх систем. Інклюзивна освіта, як один із ключових аспектів соціалізації, вимагає структурних змін для створення середовища, яке враховуватиме потреби всіх учасників навчального процесу [2, с. 43].

Таким чином, теоретичне осмислення основ інклюзивної соціалізації є важливим для розробки сучасних моделей та практичних підходів, які забезпечать повну інтеграцію людей з особливими потребами в усі аспекти суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інклюзивна соціалізація, спрямована на інтеграцію людей з особливими потребами в суспільство, є предметом численних досліджень та публікацій, що відображають сучасні підходи та виклики в цій сфері.

Одним із ключових аспектів є впровадження інклюзивної освіти, яка розглядається як фундаментальний елемент соціалізації осіб з особливими потребами. Дослідження (Л. І. Прохоренко [3], І. Радіонова [4],) підкреслюють, що інклюзивна освіта сприяє не лише академічному розвитку, але й формуванню соціальних навичок та підвищенню самооцінки осіб. Важливим є створення адаптивного навчального середовища, яке враховує індивідуальні потреби кожного студента.

Інший напрямок досліджень (Т. В. Семигіна, А. В. Каркач [5]) стосується соціальної адаптації та інтеграції дорослих з особливими потребами. Вивчаються ефективні методи підтримки, такі як професійна реабілітація, наставництво та програми зайнятості, які допомагають цим особам стати активними учасниками ринку праці та суспільного життя. Підкреслюється важливість міжсекторальної співпраці між державними установами, громадськими організаціями та бізнесом для забезпечення комплексної підтримки.

Крім того, М. Ноусіайнен, Л. Леманн [6] акцентують увагу на ролі громади та суспільства в процесі інклюзії. Підкреслюється необхідність подолання стереотипів та упереджень, що існують щодо людей з особливими потребами. Важливим є проведення інформаційних кампаній та освітніх програм, спрямованих на підвищення обізнаності та формування толерантного ставлення в суспільстві.

Водночас, І. М. Гоян, В. Будз [1] наголошують на наявності численних перешкод, що ускладнюють досягнення повної інклюзії. Серед них – недостатнє фінансування програм підтримки, відсутність доступної інфраструктури та обмежений доступ до якісних послуг. Ці фактори вимагають комплексного підходу та розробки ефективних політик, спрямованих на подолання існуючих перешкод.

Отже, сучасні дослідження в галузі інклюзивної соціалізації підкреслюють важливість системного підходу, що включає освітні, соціальні та економічні аспекти, для забезпечення повноцінної інтеграції людей з особливими потребами в суспільство.

Метою дослідження є визначення теоретичних засад інклюзивної соціалізації шляхом аналізу моделей, концепцій і сучасних підходів, що забезпечують ефективну інтеграцію людей з особливими потребами в суспільство.

Завданнями дослідження є: проаналізувати основні моделі інклюзивної соціалізації та визначити їхню роль у забезпеченні інтеграції людей з особливими потребами; розкрити сутність концепцій інклюзії та їхнє застосування в соціальних, освітніх та професійних практиках; вивчити сучасні підходи до соціалізації осіб з особливими потребами у контексті створення доступного та інклюзивного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інклюзивна соціалізація – це процес інтеграції людей з особливими потребами в суспільство, який передбачає створення доступного, толерантного та рівноправного середовища, що сприяє повноцінній участі кожної людини в соціальному, культурному, освітньому та професійному житті. Вона базується на низці моделей, які визначають підходи до інтеграції людей з особливими потребами у суспільство. Вивчення цих моделей допомагає зрозуміти, як адаптація індивідуальних особливостей і трансформація суспільного середовища забезпечують ефективну інклюзію.

Медична модель інклюзивної соціалізації розглядає інвалідність виключно як проблему здоров'я, яка потребує лікування, реабілітації або корекції. У цьому підході головна увага приділяється фізичним або психічним обмеженням людини, які сприймаються як основні перешкоди для її повноцінного життя. Основна мета моделі – усунути або максимально зменшити ці обмеження за допомогою медичних і терапевтичних втручань. Однак такий підхід часто ігнорує соціальні, культурні та екологічні аспекти, які також впливають на інтеграцію людини в суспільство. Зосереджуючись переважно на "корекції" особистості, медична модель нехтує необхідністю адаптації середовища, яке могло б сприяти більшій залученості людей з особли-

вими потребами у суспільне життя. Це обмежує соціалізацію, оскільки інвалідність трактується як проблема окремої людини, а не як виклик для всього суспільства [6, с. 288].

Соціальна модель інклюзивної соціалізації розглядає інвалідність не як проблему людини, а як результат бар'єрів, створених суспільством. Ці бар'єри можуть бути фізичними (недоступність будівель, транспорту), інформаційними (відсутність адаптованих матеріалів чи технологій) або культурними (стереотипи, дискримінація). У рамках цієї моделі акцент робиться не на лікуванні чи корекції людини, а на зміні середовища, щоб воно стало інклюзивним і доступним для всіх. Соціальна модель визнає, що причиною ізоляції людей з особливими потребами є упередження та недостатня адаптованість інфраструктури, а не їхні фізичні чи психологічні особливості. Основна мета цього підходу – усунення бар'єрів, забезпечення рівного доступу до всіх аспектів життя, таких як освіта, працевлаштування, дозвілля, що сприяє повноцінній інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство [7, с. 965]. Цей підхід стимулює суспільство до змін, підкреслюючи необхідність створення умов, які відповідають потребам усіх його членів.

Екологічна модель інклюзивної соціалізації підкреслює, що інвалідність є результатом невідповідності між можливостями людини та вимогами середовища, в якому вона живе. Замість того щоб зосереджуватися виключно на фізичних чи психологічних обмеженнях, ця модель аналізує, як суспільство може адаптувати свої структури та середовище, щоб забезпечити комфортну і рівноправну участь усіх його членів. У рамках цього підходу важливо не лише усунути фізичні бар'єри, але й створювати інклюзивне середовище через використання принципів універсального дизайну – концепції, яка передбачає розробку продуктів, інфраструктури та послуг, доступних для всіх людей незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних можливостей. Екологічна модель також враховує вплив соціальних, культурних та інформаційних факторів на інтеграцію людини в суспільство [2, с. 43]. Вона сприяє розвитку середовища, яке враховує індивідуальні потреби кожної людини, забезпечуючи гармонійну взаємодію між людиною та її оточенням, що робить можливим подолання бар'єрів для повноцінного життя осіб з інвалідністю.

Інтегративна модель інклюзивної соціалізації передбачає залучення людей з особливими потребами до вже існуючих соціальних структур, таких як загальноосвітні школи, робочі колективи або громади, з наданням мінімальної підтримки. Основна ідея цієї моделі полягає в тому, щоб включити людину до суспільного життя без значних змін у середовищі чи його адаптації. У цьому підході пріоритет надається інтеграції особи в систему, яка вже функціонує, тоді як підтримка часто зводиться до базових потреб, наприклад, надання ресурсів або послуг у разі необхідності. Інтегративна модель вважається перехідним етапом між сегрегацією та повною інклюзією, оскільки вона не завжди враховує специфічні потреби людей з інвалідністю і не сприяє створенню доступного середовища. Як результат, особа може залишатися на периферії соціального життя через недостатню адаптацію інфраструктури чи відсутність системної підтримки. Попри свої обмеження, ця модель відіграє важливу роль у поступовому переході до інклюзивного суспільства, оскільки допомагає формувати толерантність і змінювати ставлення до людей з особливими потребами [8, с. 161].

Інклюзивна модель інклюзивної соціалізації є найпрогресивнішою та найбільш ефективною у забезпеченні рівності можливостей для всіх членів суспільства, незалежно від їхніх фізичних, психічних чи соціальних особливостей. Ця модель орієнтована на створення універсального та доступного середовища, яке не потребує адаптації "під конкретну людину", оскільки спочатку розроблене з урахуванням різноманітності потреб. Інклюзивна модель забезпечує повну участь людей з особливими потребами в усіх сферах життя – соціальній, професійній, культурній та освітній. Вона підкреслює значення не лише фізичної доступності, але й соціальної підтримки, інформаційної доступності та формування толерантного ставлення в суспільстві. Головною метою цієї моделі є забезпечення рівних можливостей і соціальної справедливості для кожного, що сприяє розвитку гармонійного, справедливого і прогресивного суспільства [3, с. 7]. Інклюзивна модель не тільки допомагає людям з особливими потребами реалізувати свій потенціал, але й збагачує суспільство, стимулюючи розвиток різноманітності, взаєморозуміння та взаємоповаги.

Кожна модель відіграє свою роль у розвитку інклюзивної соціалізації, але найефективнішою є інклюзивна модель, яка спрямована на адаптацію суспільства та створення рівних мож-

ливостей для всіх. Поєднання елементів соціальної, екологічної та інклюзивної моделей забезпечує комплексний підхід до інтеграції людей з особливими потребами в сучасний світ.

Концепція інклюзії базується на ідеї рівності можливостей для всіх людей незалежно від їхніх фізичних, психічних, соціальних чи культурних особливостей. Її сутність полягає у створенні такого середовища, в якому кожна особистість може почуватися прийнятою, цінною та залученою до повноцінного життя в суспільстві. Інклюзія вимагає не лише усунення бар'єрів (фізичних, інформаційних, соціальних), а й формування толерантного ставлення, спрямованого на визнання різноманітності та багатогранності людського досвіду [4, с. 49].

У *соціальній сфері* інклюзія реалізується через забезпечення доступності громадських просторів, послуг та ресурсів для всіх громадян. Це включає створення безбар'єрного середовища, розвиток громадських ініціатив для підтримки людей з особливими потребами, подолання стереотипів і формування толерантного ставлення. Наприклад, соціальні проекти, спрямовані на підтримку людей з інвалідністю, сприяють їхній інтеграції у громаду, а інформаційні кампанії підвищують обізнаність суспільства про важливість інклюзивності [2, с. 44].

Інклюзія в *освіті* передбачає створення умов, за яких кожен учень, незалежно від його здібностей чи особливостей, матиме рівний доступ до якісного навчання. Це включає адаптацію навчальних програм, застосування диференційованих методів навчання, використання сучасних технологій, які підтримують індивідуальний підхід. Інклюзивна освіта не лише сприяє академічному розвитку дітей з особливими потребами, але й формує у суспільстві цінності толерантності, взаємоповаги та співпраці. Наприклад, інклюзивні класи допомагають учням без особливих потреб навчитися сприймати різноманітність як норму [5, с. 130].

У *професійній сфері* концепція інклюзії реалізується через забезпечення рівного доступу до працевлаштування, створення адаптованих робочих місць, проведення тренінгів для роботодавців щодо роботи з людьми з особливими потребами. Інклюзія на робочому місці включає не лише доступність фізичного простору, але й підтримку психологічного клімату, який сприяє рівноправності та прийняттю. Наприклад, компанії, що впроваджують програми з адаптації робочого середовища для співробітників з інвалідністю, часто отримують вигоди від підвищення різноманітності та інноваційності в командах [1, с. 173].

Концепції інклюзії в соціальних, освітніх та професійних практиках спрямовані на створення умов для рівної участі всіх людей у житті суспільства. Їхнє успішне застосування вимагає комплексного підходу, який поєднує адаптацію середовища, зміну суспільних норм і впровадження інноваційних рішень, що забезпечують комфорт і доступність для всіх. Інклюзія не лише сприяє соціальній справедливості, але й формує більш гармонійне та прогресивне суспільство.

Соціалізація осіб з особливими потребами в умовах сучасного суспільства базується на впровадженні новітніх підходів, які забезпечують створення доступного та інклюзивного середовища. Ці підходи спрямовані на подолання бар'єрів, які обмежують участь людей з інвалідністю у соціальному, освітньому та професійному житті, і передбачають адаптацію як середовища, так і суспільних відносин.

1. *Універсальний дизайн* є ключовим підходом, спрямованим на створення середовища, яке відповідає потребам усіх людей, незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних можливостей. Це стосується як фізичного простору (доступність будівель, транспорту, громадських місць), так і цифрового середовища (адаптовані веб-сайти, додатки, інформаційні ресурси). Універсальний дизайн забезпечує рівний доступ до послуг і можливостей, сприяючи інтеграції людей з особливими потребами [8, с. 162].

2. *Персоналізований підхід* передбачає врахування індивідуальних потреб кожної особи, щоб створити умови, які найбільше сприяють її соціалізації. Наприклад, це може бути індивідуальна програма навчання в школах, адаптовані робочі місця, гнучкий графік роботи або доступ до спеціалізованих послуг. Персоналізований підхід сприяє залученню людини до активного соціального життя, враховуючи її можливості та особливості [7, с. 966].

3. *Партнерський підхід* у соціалізації осіб з особливими потребами акцентує увагу на тісній взаємодії між державними установами, громадськими організаціями, бізнесом та місцевими громадами для створення комплексної системи підтримки. Цей підхід передбачає спільну розробку та реалізацію ініціатив, які охоплюють соціальні, освітні та професійні аспекти інте-

градії. Наприклад, державні органи можуть забезпечувати правову базу та фінансування, громадські організації – пропонувати експертні знання та адресну допомогу, бізнес – створювати адаптовані робочі місця, а громади – сприяти соціальній інтеграції через місцеві ініціативи. Така взаємодія дозволяє реалізовувати комплексні програми, які враховують реальні потреби людей з інвалідністю та створюють умови для їхньої повноцінної участі в суспільному житті. Наприклад, партнерство між державними структурами та приватними компаніями сприяє впровадженню програм працевлаштування, які включають професійну підготовку, менторство та адаптацію робочого середовища. Завдяки такій співпраці формується ефективна система підтримки, що забезпечує сталий розвиток інклюзивного суспільства [6, с. 289].

4. *Використання цифрових технологій* значно розширює можливості соціалізації осіб з особливими потребами. Онлайн-освіта, дистанційна робота, адаптовані мобільні додатки та спеціалізовані гаджети сприяють подоланню фізичних і географічних бар'єрів. Наприклад, застосування технологій, таких як штучний інтелект або голосові асистенти, допомагає створити інклюзивне середовище у різних сферах життя [5, с. 131].

5. *Просвітницькі та інформаційні кампанії* відіграють ключову роль у процесі соціалізації осіб з особливими потребами, оскільки сприяють зміні суспільних стереотипів та формуванню толерантного ставлення. Ці ініціативи спрямовані на підвищення обізнаності про права, потреби та потенціал людей з інвалідністю, а також на популяризацію принципів інклюзії. Кампанії можуть охоплювати різні форми – від інформаційних відеороликів і соціальної реклами до громадських лекцій, тренінгів і заходів, які залучають різні верстви населення. Особлива увага приділяється роботі з роботодавцями, освітянами та працівниками державних установ, які часто відіграють ключову роль у формуванні доступного середовища. Наприклад, навчальні програми для роботодавців допомагають їм зрозуміти, як створити інклюзивні робочі місця, а громадські ініціативи сприяють залученню людей з інвалідністю до культурного та соціального життя громади [1, с. 174]. Крім того, такі кампанії допомагають подолати страхи та упередження, що існують у суспільстві, сприяючи більшій відкритості до різноманітності. Завдяки просвітницьким і інформаційним заходам створюється основа для гармонійного співіснування та взаємопідтримки, що є невід'ємною частиною інклюзивного суспільства [4, с. 50].

6. Соціальна реабілітація та підтримка є невід'ємною складовою ефективною соціалізації осіб з особливими потребами, забезпечуючи їм необхідні умови для адаптації до суспільного життя. Цей процес включає надання широкого спектра послуг, таких як психологічна допомога, медична та соціальна реабілітація, наставництво, а також професійне консультування. Наприклад, психологічна підтримка допомагає долати емоційні труднощі, пов'язані з ізоляцією або змінами в житті, тоді як наставництво сприяє формуванню нових соціальних навичок і впевненості [8, с. 163]. Крім того, соціальні реабілітаційні програми можуть включати тренінги для розвитку професійних компетенцій або інтеграції у нове робоче середовище. Такі заходи забезпечують не лише адаптацію до фізичного та соціального середовища, але й сприяють активному залученню до громадського, освітнього чи професійного життя. Завдяки системній соціальній реабілітації та підтримці особи з інвалідністю отримують можливість не лише реалізувати свій потенціал, але й стати повноцінними учасниками суспільства [2, с. 45].

Сучасні підходи до соціалізації осіб з особливими потребами орієнтовані на створення доступного та інклюзивного середовища, яке відповідає принципам рівності, універсальності та персоналізації. Універсальний дизайн, цифрові технології, партнерська співпраця та просвітницька діяльність є ключовими елементами цього процесу. Їхнє впровадження сприяє не лише інтеграції людей з особливими потребами, але й формуванню гармонійного та справедливого суспільства.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Теоретичні основи інклюзивної соціалізації демонструють, що успішна інтеграція людей з особливими потребами в суспільство залежить від системного підходу, який поєднує адаптацію середовища, подолання соціальних бар'єрів і впровадження інноваційних практик. Аналіз основних моделей інклюзії, таких як медична, соціальна, екологічна, інтегративна та інклюзивна, показав, що найефективнішою є інклюзивна модель, орієнтована на створення універсального середовища, яке враховує потреби кожної особистості.

Концепція інклюзії, заснована на принципах рівності, толерантності та різноманітності, акцентує увагу на усуненні фізичних, інформаційних, економічних і культурних бар'єрів. Сучасні підходи, зокрема універсальний дизайн, персоналізована підтримка, партнерські ініціативи, цифрові технології та просвітницькі кампанії, забезпечують створення доступного середовища та сприяють інтеграції осіб з особливими потребами у соціальне, освітнє та професійне життя.

Перспективи подальших досліджень у сфері інклюзивної соціалізації охоплюють кілька ключових напрямів. Розробка нових моделей соціалізації потребує інтеграції інноваційних технологій, таких як штучний інтелект та віртуальна реальність, які можуть значно підвищити доступність освіти, праці та соціальних послуг для людей з особливими потребами. Важливим завданням є оцінка ефективності інклюзивних практик у різних країнах через порівняльний аналіз, що дозволить адаптувати успішний міжнародний досвід до місцевих умов. Подальші дослідження також мають вивчати вплив інклюзії на соціальний розвиток, включаючи економічне зростання, соціальну згуртованість та культурне різноманіття. Окрему увагу слід приділити дослідженню бар'єрів у впровадженні інклюзивних політик, зокрема структурних, фінансових та адміністративних перешкод, які обмежують їхню ефективність. Крім того, важливо розробити рекомендації для освітніх закладів та роботодавців, зокрема практичні посібники, що сприятимуть впровадженню інклюзивного підходу у навчальних процесах і на робочих місцях. Поглиблення наукових досліджень у цих напрямках дозволить створити дієві механізми інклюзивної соціалізації, які сприятимуть побудові суспільства, заснованого на рівності, справедливості та толерантності.

Література:

1. Гоян І. М., Будз В. Соціальна інклюзія vs соціальна ексклюзія. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2021. р. 172–173. <https://doi.org/10.36074/logos-09.04.2021.v1.60>
2. Потішук О., Руденко Т. Інклюзивна освіта як складова соціальної роботи. *Соціальна робота і соціальна освіта*. 2021. Вип. 1 (6). С. 43–51. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(6\).2021.234128](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(6).2021.234128)
3. Прохоренко Л. І. Психологія інклюзії: освіта та соціалізація дітей з особливими потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. № 115 (3). С. 7–20. <https://doi.org/10.33189/ectu.v115i3.181>
4. Радіонова І. Функція соціальної політики та соціальна інклюзія в поясненні загальної економічної рівноваги. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2020. № 1 (208). С. 49–55. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2020/208-1/6>
5. Семигіна Т. В., Каркач А. В. «Е-інклюзія» літніх людей і соціальна робота. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи*. 2019. С. 130–133.
6. Nousiainen M., Leemann L. Realistic evaluation of social inclusion. *Evaluation*. 2024. № 30 (2), р. 288–305. <https://doi.org/10.1177/13563890231210328>
7. Raitelhuber E. Mentoring for social inclusion: a call for social work to engage with an emerging model of social intervention. *European Journal of Social Work*. 2024. № 27 (5). р. 965–976. <https://doi.org/10.1080/13691457.2023.2236319>
8. Renner H. M., Rowland B., Hutchinson D., Toumbourou J. W. The role of adolescent social inclusion in educational attainment among vulnerable youth. *Child and Adolescent Mental Health*. 2024. № 29 (2). р. 161–169. <https://doi.org/10.1111/camh.12709>

References:

1. Hoian, I. M., & Budz, V. (2021). Sotsialna inkluziia vs sotsialna eksklyuziia [Social inclusion vs social exclusion]. *Zbirnyk naukovykh prats LОНОС – Collection of scientific works ЛОГОС*, 172–173. <https://doi.org/10.36074/logos-09.04.2021.v1.60> [in Ukrainian].
2. Potishchuk, O., & Rudenko, T. (2021). Inkluzyvna osvita yak skladova sotsialnoi roboty [Inclusive education as a component of social work]. *Sotsialna robota i sotsialna osvita – Social work and social education*, 1 (6), 43–51. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(6\).2021.234128](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(6).2021.234128) [in Ukrainian].
3. Prokhorenko, L. I. (2024). Psykholohiia inkluziit: osvita ta sotsializatsiia ditei z osoblyvymy potrebamy [Psychology of inclusion: education and socialization of children with special needs]. *Osoblyva dytna: navchannia i vykhovannia – Special child: teaching and upbringing*, 115 (3), 7–20. <https://doi.org/10.33189/ectu.v115i3.181> [in Ukrainian].
4. Radionova, I. (2020). Funktsiia sotsialnoi polityky ta sotsialna inkluziia v poiasnenni zahalnoi ekonomichnoi rivnovahy [The function of social policy and social inclusion in explaining the general economic equilibrium]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Seriia: Ekonomika – Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series: Economics*, 1 (208), 49–55. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2020/208-1/6> [in Ukrainian].

5. Semyhina, T. V., & Karkach, A. V. (2019). «E-inkliuziia» litnikh liudei i sotsialna robota [“E-inclusion” of the elderly and social work]. *Aktualni problemy sotsialnoi pedahohiky ta sotsialnoi roboty – Current problems of social pedagogy and social work*, 130–133. [in Ukrainian].

6. Nousiainen, M., & Leemann, L. (2024). Realistic evaluation of social inclusion. *Evaluation*, 30 (2), 288–305. <https://doi.org/10.1177/13563890231210328> [in English].

7. Raithelhuber, E. (2024). Mentoring for social inclusion: a call for social work to engage with an emerging model of social intervention. *European Journal of Social Work*, 27 (5), 965–976. <https://doi.org/10.1080/13691457.2023.2236319> [in English].

8. Renner, H. M., Rowland, B., Hutchinson, D., & Toumbourou, J. W. (2024). The role of adolescent social inclusion in educational attainment among vulnerable youth. *Child and Adolescent Mental Health*, 29 (2), 161–169. <https://doi.org/10.1111/camh.12709> [in English].

Отримано: 30.11.2025

Рекомендовано: 23.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025